

НЕКОТОРЫЯ ПЫТАННІ РАЗВІЦЦЯ АГРАРНАЙ НАВУКІ НА АБЛАСНЫХ СЕЛЬСКАГАСПАДАРЧЫХ ДОСЛЕДНЫХ СТАНЦЫЯХ

Абмяркоўваючы вынікі работы Акадэміі за мінулы год, неабходна адзначыць, што вялікая ўвага надавалася развіццю аграрнай навукі, чаму садзейнічалі разгляд праграм, глыбокі аналіз справаздачаў на пасяджэннях аддзяленняў і ў інстытутах.

Наш інстытут, як і іншыя занальныя навуковыя ўстановы, выканаў заданне комплекснай рэспубліканскай навуковай праграмы «Агра-комплекс 1991—1995 гг.», а таксама заказы аблсельгасхарчу па перспектыўным развіцці сельскай гаспадаркі вобласці. Зразумела, у гэты крызісны перыяд вядзення сельскай гаспадаркі ўзнікае шмат праблем і ў правядзенні навуковага забеспячэння.

Нягледзячы на ўсе гэтыя цяжкасці пераходу да рынку, інстытут поўнасьцю выканаў праграму навуковых даследаванняў, якая ўключае распрацоўку 7 падпраграм, 18 заданняў, 47 пытанняў. Закончана 6 распрацовак, укараненне вялося ў 7 эксперыментальных базах і 25 гаспадарках вобласці. Вядзецца работа па павышэнні кваліфікацыі кадраў. У гэтым годзе тры супрацоўнікі інстытута паступілі ў аспірантуру, падрыхтаваны да абароны дзве дысертацыйныя працы. Наша НВА ў саставе 7 эксперыментальных базаў паспяхова справілася з аб'ёмамі вытворчасці насення эліты зерневых і зернебабовых культур

(28 сартоў), бульбы (9) і шматгадовых траў (8 відаў, 12 сартоў). Наша праца магла б быць больш выніковай пры вырашэнні асобных пытанняў, якія можна вырашыць ужо сёння, але яны адцягваюцца і ствараюць вялікія праблемы.

Перш за ўсё наспела неабходнасць больш увагі надаваць развіццю аграрнай навукі ў зонах рэспублікі шляхам умацавання абласных доследных станцый і занальнага інстытута. Фінансаванне іх Акадэміяй аграрных навук у апошні час было чыста сімвалічным. Напрыклад, па нашым інстытуце яно склала 11,4% ад агульных выдаткаў. Акрамя таго, мы ўжо тры гады ставім пытанне, што ва ўмовах рынку фінансаванне павінна ажыццяўляцца напрамую, а не праз галоўныя інстытуты, паколькі ўсе фінансы спачатку ідуць па 7 банках рэспублікі перш, чым паступяць да нас. І ў выніку паступаюць са спазненнем на 6 мес і нават на год, што ва ўмовах галапіруючай інфляцыі іх абясцэньвае. Мы вымушаны браць крэдыты пад працэнты, якія паглынаюць амаль усю суму паступленняў. У мінулым годзе нам пералічана інстытутамі з улікам індэксацыі 42,5 млн руб., а за крэдыт мы заплацілі 7 млн руб. (прыблізна 20%). Не дзіўна, што занальная навукa скарачаецца і ёсць пагроза яе вымірання. А сельскагаспадарчая вытворчасць знаходзіцца пад адкрытым небам і фактар занальнасці застаецца і па сённяшні дзень значным.

Яшчэ ў 1910 г. пры арганізацыі нашай доследнай станцыі, дарэчы першай навуковай установы па сельскай гаспадарцы ў рэспубліцы, яе задачы былі запісаны так: «Накірунак прац доследнай станцыі павінен быць строга прыменены да мясцовых умоў сельскагаспадарчай культуры і вызначацца патрэбамі мясцовага земляробства. Побач з тэарэтычнымі працамі, якія маюць на ўвазе будучае сельскай гаспадаркі краю, працы доследнай станцыі павінны быць, галоўным чынам, накіраваны да навукова-практычнай дзейнасці. Сувязь яе з практычнай сельскай гаспадаркай павінна быць самай цеснай, і прамы абавязак яе даваць земляробу ўказанні, заснаваныя на дакладных даных навукі і на выніках уласных доследаў, маючы на ўвазе садзейнічаць павелічэнню прадукцыйнасці зямлі».

Для стабілізацыі занальнай навукі, якая, па вобразным вызначэнні віцэ-прэзідэнта Расійскай АН акадэміка Каштанава, з'яўляецца карэньчыкам усяго стрыжня, які называецца аграрнай наукай, неабходна забяспечваць прамое фінансаванне (мэтавае) праз ААН Рэспублікі Беларусь як мінімум на 50%.

На жаль, застаецца нявырашаным пытанне пра запатрабаванне навуковай прадукцыі як наогул, так і ў той яе частцы, якая датычыцца выканання дзяржаўнага заказу на вытворчасць насення эліты сельскагаспадарчых культур. Наладжаная сістэма насенняводства ўсіх сельскагаспадарчых культур ва ўмовах дзікага рынку дала глыбокую расколіну. Па-першае, фіксаваныя цэны не забяспечваюць усе выдаткі, якія выклікае галапіруючая інфляцыя. Толькі ў мінулым годзе мы не рэалізавалі больш чым 1,5 тыс. т цудоўнага элітнага насення азімага жыта Пухаўчанка, Калінка, Верасень і страцілі на тысячах гектараў дадатковы ўраджай 3—5 ц/га. Частка гэтага жыта пайшла на перапрацоўку на спіртзаводы, што з'яўляецца злачынствам. Эксперыментальныя базы нашага НВА, маючы насення эліты на 7 млрд руб., знаходзяцца ў складаных фінансавых умовах, зароботная плата людзям не выплочваецца.

Прышлоў час удзяляць асаблівую ўвагу другому хлебу — бульбе. Наша НВА ўжо можа падвесці некаторыя вынікі па пераводзе элітнага насенняводства бульбы на аздароўленую аснову. У 1992 г. каля 70% вырошчваемай эліты, а ў 1993—1994 гг. — 100% вырашчана з выкарыстаннем зыходнага матэрыялу, атрыманага метадам кланальнага мікраразмнажэння. Нягледзячы на неспрыяльныя па ўмовах надвор'я апошнія два гады, сярэдняя ўраджайнасць бульбы ў эксперыменталь-

ных базах НВА склала 150 ц/га, а ў вядучых эксперыментальных базах «Шчучын», «Баруны», «Кастрычнік» з кожнага гектара атрымана 167—186 ц пры сярэдняй па вобласці за гэтыя гады 111—130 ц.

Штогод у аддзеле бульбы ў гадавальных першаснага насенняводства атрымліваем ад мільёна да 1200 тыс. зыходных клубняў, што дазволіла эксперыментальным базам НВА перайсці на трохгадовы цыкл вытворчасці эліты, што ў два разы хутчэй, чым пры звычайнай, раней выкарыстанай схеме. Метад кланальнага мікраразмнажэння дазволіў нам хутка перайсці на размнажэнне новых і перспектыўных сартоў бульбы.

У гэтай сувязі асобна пра сорт Прынёманскі, плошчы якога ў пасавах 1994 г. займалі 48,5%. Гэты сорт раянаваны па вобласці з 1992 г., унесены ў рэестр раянаваных сартоў па Беларусі, але, на жаль, да цяперашняга часу рэспубліканская інспектура па дзяржсортавыпрабаванні не выдала пасведчання на гэты сорт, не гаворачы ўжо пра зааховчанне селекцыянераў.

На жаль, зараз даводзіцца гаварыць і пра тое, што вырашчанае насенне эліты ў апошнія два гады застаецца незапатрабаваным. У той жа час у гаспадарках растуць плошчы, занятыя нізкімі рэпрадукцыямі. У апошнія гады павялічаная плошча пасеву бульбы ў прыватным сектары патрабуе таксама сортамены і сортаабнаўлення. Пры суадносінах плошчаў грамадскага і прыватнага сектараў як 1 : 8 фактычна кожная гаспадарка павінна стаць насеннай для індывідуальных вытворцаў бульбы, у адваротным выпадку не будзе поўнай аддачы ад бульбяных плошчаў, занятых у прыватным сектары.

На працягу ўсёй гісторыі развіцця занальнай аграрнай навукі неаднаразова ставілася пытанне як пра яе спецыялізацыю, так і пра комплекснасць. У апошніх статутах усё ж вызначана комплекснасць у накірунку даследаванняў. Відаць, ёсць сэнс яе ўдасканальваць у аптымальных па колькасці накірунках. Вузкая спецыялізацыя занальнай навукі можа быць прадстаўлена толькі па асобных галінах — як садаводства і жывёлагадоўля, шляхам стварэння апорных пунктаў галаўных інстытутаў на месцах.